

Роль музеїв у контексті популяризації та навчання дітей дошкільного і шкільного віку народного мистецтва України

Анотація. У європейських країнах сфера культури вважається не тільки соціокультурною складовою в житті суспільства, а й являє собою важливий чинник соціально-економічного розвитку, розглядається як один із чинників формування конкурентоспроможності країни в сучасному глобалізованому світі. Музеї – багатофункціональні заклади соціальної інформації, призначені для збереження культурно-історичних і природничо-наукових цінностей, накопичення та поширення знань через вивчення і демонстрацію унікальних пам'яток матеріальної культури. Нині вони виконують нову соціальну роль, перетворюючись на важливі осередки освіти і навчання, оскільки забезпечують доступ до національної культурної та природної спадщини людям різного фаху та віку. Вагомість цієї ролі базується на спроможності музеїв надавати громадськості інтерактивну, предметну та ідейну платформи для глибшого пізнання своєї етнічної ідентичності, нації та всього світу.

Ключові слова: музей, лекції-практикуми, традиційне мистецтво, гончарство, глина.

Abstract. In European countries, the cultural sphere is considered not only a socio-cultural component in society, but also is an important factor in socio-economic development, is considered one of the factors shaping the country's competitiveness in today's globalized world. Museums are multifunctional institutions of social information, designed to preserve cultural, historical and natural-scientific values, accumulation and dissemination of knowledge through the study and demonstration of unique monuments of material culture. Today, they play a new social role, becoming important centers of education and training, as they provide access to the national cultural and natural heritage to people of different professions and ages. The weight of this role is based on the ability of museums to provide the public with an interactive, objective and ideological platform for a deeper understanding of their ethnic identity, nation and the world.

Keywords: museum, lectures, traditional art, pottery, clay.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. людина як ніколи знадиться у центрі глобалізаційних процесів, швидкого розвитку технологій. Сучасна культура відрізняється динамікою та неймовірним масштабом гостроти протиріч, величезними досягненнями і трагічними втратами, неабияким різноманіттям духовного життя.

Світ із його швидкими змінами та нововведеннями, широкою можливістю доступу до мережі Інтернет, сформував нове відмінне від інших покоління дітей. У них своє світобачення, вони по-іншому сприймають інформацію, більше часу проводять у віртуальному а ніж реальному світі, спілкуються за допомогою численних месенджерів, «живуть» у соціальних мережах і не уявляють свого життя без «гаджетів». Вони інші – й батькам і вчителям потрібно насамперед зрозуміти їх та допомогти розвинути великий потенціал, яким вони володіють.

У статі йтиметься саме про розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного та шкільного віку за допомогою практичних занять із традиційних видів мистецтва. Матеріал базуватиметься на практичному досвіді роботи у Вінницькому обласному художньому музеї та проведенню численних лекцій-практикумів.

На думку авторів статті, серед найважливіших проблем світового співтовариства упродовж останніх років постало питання збереження етнічності та охорони самобутності національних культур. І народне мистецтво є унікальним пластом культури, яке допоможе побудувати міцний міст між різними поколіннями. Саме музеї, сьогодні, несуть знання, у своїх унікальних колекціях відтворюють національний характер народу, його культуру, традиції, відповідають на численні запитання минулого і сучасного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою виховання дітей та підлітків

засобами народного мистецтва загалом і окремих його галузей на заняттях у школі працювали Т. Андрухович, Е. Гульєнц, Н. Кириченко, Л. Сірченко та інші. Педагоги Л. Шепетис, Є. Гуменюк розкривають роль декоративно-прикладного мистецтва у формуванні естетичних смаків, національної свідомості, розвитку культури дітей.

М. Пасічник, Ю. Петерейко, О. Клименко, О. Ногальській та інші розглядають у своїх працях зміст декоративного мистецтва, окремих його галузей, історію виникнення та розвитку, особливості сучасного народного ремісництва.

Проблема реалізації виховного потенціалу народного мистецтва, зокрема, на прикладах художньої кераміки, на уроках у початковій школі частково розглядалась вчителями початкових класів Н. Шуневич та С. Зінов'євим, але ця тема вимагає більш ґрунтовних наукових досліджень.

Мета статті – показати важливу роль музеїв у сфері вивчення та популяризації народного мистецтва України серед дітей дошкільного та шкільного віку за допомогою лекцій-практикумів та інших форм роботи.

Виклад основного матеріалу. У Вінницькій обласній існує багато музеїв – державних і тих, які працюють на громадських засадах. Більше того, ці маленькі острівки культурної пам'яті, діють навіть при звичайних сільських школах чи бібліотеках.

З 2005 року у м. Вінниця відкрився науково-дослідний відділ Вінницького обласного художнього музею «Музей гончарного мистецтва ім. О. Луцишина», в якому всі бажаючі можуть побачити гончарні вироби та почути історію одного з найдавніших ремесл. Під час екскурсії та перегляду експонатів юні відвідувачі дізнаються, що особливістю декоративно-прикладного мистецтва є поєднання утилітарної та естетичної сторін – користі і краси, зручності форми і неповторності образу, вчать сприймати стиль виробів, виділяти особливості того чи іншого народного промислу. При цьому розширюється кругозір учнів, вони вчать розпізнавати і розуміти національні та регіональні особливості декоративно-прикладних виробів, їх зв'язок із звичаями, традиціями.

Також на базі проводяться заняття із різних видів ужиткового мистецтва, працює Центр музейної педагогіки (ЦМП), розроблені цікаві інноваційні програми, що відповідають вимогам сьогодення, особливе місце серед них займає майстерня «Hand made», у рамках якого проводяться спеціальні заняття з таких прадавніх українських технік виконання виробів, як: ліплення з глини, писанкарство, тістопластика, петриківський розпис, витинанкарство, виготовлення ляльки-мотанки. Вони включають в себе, крім розповіді, роботу у спеціальній навчальній кімнаті, де діти можуть спробувати себе у ролі юних майстрів. Перевага музею в даній сфері освіти полягає у можливості спиратись на автентичний високохудожній матеріал, а науковий потенціал співробітників дозволяє здійснювати контроль за рівнем знань, отримуваних учнями ЦМП.

Основою для лекцій-практикумів служить сам предмет декоративно-ужиткове мистецтво, навколо якого будується яскрава розповідь про духовні уявлення наших пращурів, що відображались у формах виробів та орнаментиці й наповнювали ці предмети сакральним змістом. Така концепція проведення лекцій-практикумів дозволяє розвинути кругозір дитини. Співробітники музею допомагають учасникам занять відчувати гармонію світобудови, її цілісності, котра відобразилася у народному мистецтві через предмети побуту, ставлення українців до праці і до таланту майстрів.

Практикуми проводить співробітник, добре обізнаний у сфері мистецтва та педагогіки. Під його керівництвом діти поетапно виготовляють свої власні вироби. При цьому не слід забувати про особистий творчий процес учасників. Наприклад, під час проведення занять з тістопластики школярі, простеживши послідовність роботи та техніку створення виробу, самотужки його декорують, створюючи як свої власні елементи оздоблень та деталі композицій, так і відтінки кольорів. Музейний працівник дає змогу всім бажаючим проявити свою креативність, оригінальність мислення.

Основним завданням музею гончарства, які будь-якого іншого є збереження, вивчення

та популяризація його колекції. Саме для здійснення останньої наукові працівники проводять різноманітні заходи та мистецькі програми. Серед них особливо виділяються лекції-практикуми та майстер-класи із гончарства або ліплення з глини. Саме така форма дає можливість долучити дітей до традицій гончарства, відчуті стадії проходження та перевтілення глини, перш ніж стати самобутнім виробом; виховати любов та повагу до роботи гончара – показати, що таке легке, на перший погляд, заняття (візуальне враження) є результатом дуже клопіткої та виснажливої праці, яка потребує знань та практики, адже чутливість пальців рук, координація, швидкість і точність рухів мають виняткове значення.

Перед нами постає завдання не створення ідеального виробу, а спроба проявити індивідуальність та максимально розкрити творчий потенціал дитини за короткий проміжок часу. Дорослим потрібно пам'ятати, ми повинні навчити дитину ліпити, а не зробити з неї скульптора, адже ліплення це не самоціль, а лише засіб всебічного розвитку і виховання.

Результат ліплення не залишить байдужими жодного з учасників, зануривши в захопливий вир фантазії та задоволення.

Основне завдання таких занять – розвиток у дітей моторики, знань, умінь і навичок, розвиток творчих здібностей, створення умов для зниження тривожності, м'язової напруги та емоційної розрядки. Особливе місце в творчому процесі посідають уява, мрія, фантазія, натхнення.

Ліплення допомагає виховувати цікавість до образотворчої діяльності, спонукає дитину, ставити перед собою певну мету і доводити почату справу до кінця, що сприяє організованості, цілеспрямованості та наполегливості, дисциплінує її.

Діти – це завжди дослідники та експериментатори, тому наочний матеріал: музейні експонати та предмети, що знаходиться на столі (підсохлі іграшки) дають змогу провести невеличкий дослід та ознайомлюють зі складом та властивостями глини. Після аналізу форми і конструкції виробів, призначення кожної з його частин та особливостей його виконання учні приступають до практичного ліплення. Спочатку учні працюють над будовою предмета, потім уточнюють його, опрацьовуючи найбільш значущі деталі, в кінці – другорядні елементи і обробку поверхні виробу.

Таким чином, узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що процес роботи з природним матеріалом глиною є потужним джерелом всебічного розвитку особистості дитини.

Висновки. Декоративно-ужиткове мистецтво відіграє величезну роль у процесі естетичного розвитку дитини. Перед майстром стоїть складне завдання заохотити учнів до пізнання народної культури, створеної нашими предками. Дуже важливо донести до свідомості дітей, що твори народних умільців є справжніми високохудожніми зразками, в яких форма, декор і зміст перебувають у нерозривній єдності. Особливо слід наголосити на зв'язку сучасних і традиційних технік.

Головною метою художнього виховання дітей ми вважаємо розвиток у них творчих здібностей та естетичного ставлення до навколишнього світу, основою якого є чуттєве сприйняття життя в різних його проявах, емоційне проникнення в стан явищ та предметів.

Вдале використання ужиткового мистецтва на уроках чи заняттях дає можливість зустрічі учнів зі звичним і добре відомими предметами народної культури. Це збуджує позитивні емоції, робить малодоступне простим, близьким і зрозумілим, активізує творче мислення учнів, збагачує їх духовно. Тобто може стати альтернативою захопленню дітей гаджетами та «життю онлайн».

Список використаних джерел:

1. Zuziak Tatyana, Marushchak Oksana. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon. *Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph* / edited by authors. Riga, Latvia:

«Baltija Publishing», 2019. P. 17-40.

2. Андрусенко А. Україна мистецька. Проекти в контексті національного виховання. *Завуч*. 2006. № 13 (271). С. 10-13.
3. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів, 1992. 270 с.
4. Зузяк Т.П. Художнє плетіння з рослинних матеріалів в Україні XIX-XX століття (Історія, типологія, художні особливості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво». Львівська академія мистецтв, 2004. 20 с.
5. Зузяк Т.П., Марущак О.В., Шинін О.С., Савлук В.М. Інтегративна природа декоративно-ужиткового мистецтва як чинник збереження художніх традицій народних ремесел і промислів. *Perspectives of world science and education: abstracts of the 3rd International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2019. Pp. 172-180. URL: <http://sci-conf.com.ua> (дата звернення: 10.10.2020 р.).
6. Зузяк Т.П., Пінаєва В.В., Лудан Д.В. Роль гуртка декоративно-ужиткового мистецтва в формуванні естетичного смаку учнів. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ВДПУ, 2018. Вип. I. С. 31-33.
7. Зузяк Т.П., Якубівська Н.Л. Художній розпис як вид декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій учнів середньої школи. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ВДПУ, 2018. Вип. I. С. 218-220.
8. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2005. № 4 (340). С. 3-8.
9. Крутенко Н. Розповіді про кераміку. Київ, 2002. 240 с.
10. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Зміст поняття художньо-естетичної компетентності педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 185-189.
11. Марущак О.В., Магдич Я.І., Кашуба А.В. Методичні аспекти етнокультурного виховання учнів старшої школи засобами ДУМ. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. I. С. 228-232.
12. Набока Л. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді. *Виховна робота в школі*. 2007. № 9. С. 27-30.
13. Шарабура О. Народне мистецтво в естетичному вихованні дітей. Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. 2004. № 2. С. 94-98.